

บทที่ 1

บทนำ

1. คำนำ

ในรัชสมัยพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัวแห่งกรุงรัตนโกสินทร์นี้ โลกได้เคียงกับรัชสมัยพระนางวิคตอเรียของอังกฤษ คือ ประมาณต้นคริสต์ศตวรรษที่ 19 ระยะเวลาดังกล่าวเป็นระยะเวลาของการเกิดความสัมพันธ์ระหว่างประเทศรูปแบบใหม่ ในลักษณะของสนธิสัญญาที่มีข้อผูกพันทั้งสองฝ่ายเป็นกรอบกำหนดเงื่อนไขความสัมพันธ์ระบอบความสัมพันธ์ระหว่างประเทศเช่นนี้ เป็นผลสืบเนื่องจากการวางรากฐานเพื่อจัดสรรประโยชน์ทางเศรษฐกิจและการเมืองระหว่างประเทศ โดยมีจุดเน้นอยู่ที่ความมั่งคั่ง และความมั่นคงทางการเมืองของประเทศมหาอำนาจต่าง ๆ ในยุโรป ทั้งนี้เพราะการปฏิวัติอุตสาหกรรมในประเทศอังกฤษเมื่อต้นคริสต์ศตวรรษที่ 18 ได้ทำให้เกิดการเปลี่ยนแปลงรูปแบบทางการผลิตจากอุตสาหกรรมในครัวเรือนเพื่อการบริโภคมาเป็นอุตสาหกรรมขนาดใหญ่เพื่อมุ่งส่งไปขายยังตลาดทั้งภายในและภายนอกประเทศ การเปลี่ยนแปลงรูปแบบทางการผลิตเช่นนี้ ย่อมต้องการวัตถุดิบจำนวนมากเพื่อป้อนโรงงานอุตสาหกรรม และตลาดสำหรับระบายสินค้าที่ผลิตได้ ตลอดจนแหล่งสำหรับการลงทุน ประเทศต่าง ๆ ในยุโรปไม่สามารถสนองตอบความต้องการนี้ได้เพียงพอ จึงจำเป็นต้องแสวงหาทรัพยากรจากดินแดนอื่นมาชดเชยด้วยการใช้กำลังทางทหารที่เหนือกว่าบีบบังคับยึดครองดินแดนเหล่านั้นมาเป็นอาณานิคมของตน และให้ประเทศผู้แผ่ขยายกำลังอำนาจกระทำการต่าง ๆ ตามที่ตนต้องการเพื่อผลประโยชน์ทางเศรษฐกิจ ผลพลอยได้ประการหนึ่งจากการล่าอาณานิคมก็คือ สถานภาพความเป็นมหาอำนาจของประเทศผู้ครอบครอง โดยเฉพาะอย่างยิ่งประเทศอังกฤษเป็น

มหาอำนาจตะวันตกที่มีอิทธิพล และอาณาเขตในครอบครองมากที่สุด กล่าวคือ สามารถครอบครองดินแดนต่าง ๆ ทั้งในทวีปอเมริกา ออสเตรเลีย แอฟริกา และเอเชีย

สำหรับทวีปเอเชีย นอกจากอังกฤษจะครอบครองดินแดนต่าง ๆ มาก มาแล้ว อังกฤษยังเป็นชาติตะวันตกชาติแรกที่สามารถเปิดประตูการค้าประเทศจีนซึ่งมีฐานะเป็นมหาอำนาจศูนย์กลางของเอเชีย และเป็นตลาดขนาดใหญ่ที่ชาติตะวันตกอื่น ๆ แข่งขันกันเข้าครอบครองมาตั้งแต่คริสต์ศตวรรษที่ 18 ได้สำเร็จ ด้วยการชนะจีนในสงครามฝิ่น (opium war) และบังคับจีนให้ทำสนธิสัญญานานกิงในปี พ.ศ. 2385 สนธิสัญญานานกิงนี้มีผลบังคับให้จีนต้องเปิดเมืองท่าให้ อังกฤษเข้ามาค้าขายได้อย่างเสรี ให้สิทธิสภาพนอกอาณาเขตแก่อังกฤษยกเลิกระบบการค้าผูกขาดของรัฐโดยหน่วยงานโคหอง* เปลี่ยนมาเป็นการค้าเสรีที่มีระเบียบปฏิบัติตามความต้องการของอังกฤษ (วูลิชี่ มุลคิลป์ และ จรรยาธิบดี วราภรณ์ 2525: 25) เจื่อนไซของสนธิสัญญานานกิงนี้ นอกจากจะเปลี่ยนแปลงรูปแบบการค้าของจีนโดยตรงแล้ว ยังส่งผลกระทบต่อการค้าต่างประเทศของจีนอีกด้วย ทั้งนี้เพราะประเทศต่าง ๆ ซึ่งเคยติดต่อกับจีนโดยผ่านระบบบรรณาการ คือคณะทูตถวายของบรรณาการ พร้อมกับนำสินค้าเข้าประเทศจีน และรับของพระราชทานจากสมเด็จพระจักรพรรดิเป็นสินค้าออกกลับไป จำหน่ายยังตลาดของตน (สิบบง พรมบุญ 2525: 1-6) เมื่อ

---

* การติดต่อกับชาวต่างประเทศของจีนมีโคหอง (cohong) คือสมาคมพ่อค้าเป็นผู้บริหารงานแทนรัฐบาล ในการรักษาความปลอดภัย กำหนดราคา และเป็นตัวกลางในการติดต่อกับชาวต่างด้าว รวมทั้งมีอำนาจในการเก็บภาษีเข้าและขาออกด้วย ผู้ที่มีอำนาจดูแลรับผิดชอบโคหองคือ ฮอปโป๊ะ (hoppo) (เชียน ชีระวิทย์ 2517: 136)

จีนเปลี่ยนแปลงรูปแบบการค้าเช่นนี้ ประเทศคู่ค้าเหล่านี้จึงไม่สามารถค้าขายกับจีนผ่านระบบบรรณาการได้อีกต่อไป

ประเทศไทยเป็นประเทศคู่ค้าประเทศหนึ่งที่ได้รับผลกระทบจากการเปลี่ยนแปลงรูปแบบการค้าของจีน เนื่องจากจีนเป็นตลาดการค้าที่สำคัญของไทยมาตั้งแต่สมัยอยุธยาโดยเฉพาะอย่างยิ่งในสมัยรัตนโกสินทร์ตอนต้น รายได้จากการค้ากับจีนในระบบบรรณาการนับได้ว่าเป็นผลประโยชน์ที่สำคัญและมีมูลค่าสูงยิ่งกว่ารายได้อื่น ๆ ที่นำมาใช้จ่ายทูลบำรุงประเทศ (เจ้าพระยาทิพากรวงศ์ 2505: 300) ดังนั้น การหยุดชะงักทางการค้ากับจีน* ย่อมมีผลกระทบต่อรายได้หลักของประเทศด้วย (ผ่องพันธุ์ สุกัทรพันธุ์ 2511: 198)

ในช่วงเวลาเดียวกับที่อังกฤษได้บีบบังคับให้จีนเปลี่ยนแปลงรูปแบบการค้าต่างประเทศ อังกฤษก็เข้ามาบีบบังคับให้ไทยยอมรับเงื่อนไขและระเบียบปฏิบัติทางการค้ารูปแบบใหม่ในทำนองเดียวกับจีน (ภารตี มหาพันธ์ 2527: 16) ประเทศไทยจำต้องยอมรับ และทำสนธิสัญญาเบาริงกับอังกฤษในปี พ.ศ. 2398 (ค.ศ. 1855) ทั้งเพื่อเป็นการหลีกเลี่ยงจากการตกเป็นอาณานิคมของอังกฤษ (เพ็ญศรี ตึก 2527: 4) การยอมรับเงื่อนไขของอังกฤษเช่นนี้ นอกจากจะช่วยให้ประเทศไทยสามารถดำรงรักษาเอกราชซึ่งเป็นผลประโยชน์แห่งชาติที่สำคัญยิ่งกว่าผลประโยชน์อื่นใดไว้ได้แล้ว ยังเป็นการเปิดศักราชใหม่ของการติดต่อกับต่างประเทศอีกด้วย ทั้งนี้เพราะภายหลังจากปี พ.ศ. 2398 แล้ว ประเทศไทยจะเริ่มต้นมีความสัมพันธ์กับประเทศต่าง ๆ ในยุโรป และสหรัฐอเมริกา ตามแบบฉบับของความสัมพันธ์ระหว่างประเทศสมัยใหม่อย่างกว้าง

* ในสมัยรัตนโกสินทร์ตอนต้นไทยส่งคณะทูตบรรณาการไปจีนทุกปีอย่างสม่ำเสมอ จนกระทั่งปี พ.ศ. 2387 ถึงสิ้นรัชกาลที่ 3 ในปี พ.ศ. 2394 ไทยส่งคณะทูตไปจีนเพียงครั้งเดียว คือในปี พ.ศ. 2391

ขวางยิ่งกว่าทุกยุคสมัยที่ผ่านมา (วิไลเลขา บุรณศิริ 2529: 260-261) ทั้งนี้เนื่องจากเงื่อนไขของสนธิสัญญาเบาริงได้ให้สิทธิพิเศษ และผลประโยชน์ทางการค้าและการเมืองแก่อังกฤษอย่างมาก จึงสามารถเรียกร้องความสนใจจากประเทศตะวันตกอื่น ๆ ให้เข้ามาทำหนังสือสัญญากับไทยในลักษณะเดียวกันกับอังกฤษ และเข้ามาค้าขายเพิ่มมากขึ้น ซึ่งทำให้ความสัมพันธ์ทางการค้ากับประเทศตะวันตกขยายตัวอย่างรวดเร็ว ในขณะที่ความสัมพันธ์ทางการค้ากับประเทศจีนที่มีมานานเริ่มเสื่อมลง และนับจากนั้นเป็นต้นมา การติดต่อกับต่างชาติต่างประเทศของไทยก็เปลี่ยนจากความสัมพันธ์ระบบบรรณาการในลักษณะที่เคยปฏิบัติกับจีนมาเป็นความสัมพันธ์ในรูปแบบใหม่ซึ่งกำกับโดยสนธิสัญญาทวิภาคี และเริ่มต้นกับกลุ่มประเทศในโลกตะวันตกเป็นชาติแรก

การเปลี่ยนรูปแบบความสัมพันธ์ระหว่างประเทศไทยกับอังกฤษยุคต้นรัตนโกสินทร์นี้เป็นประเด็นที่น่าสนใจ และได้มีผู้ทำการศึกษากันอย่างหลากหลาย ทั้งแนววิเคราะห์และระเบียบวิธีการวิจัยข้อมูลแล้ว อย่างไรก็ตาม การศึกษาถึงผลกระทบของความสัมพันธ์ในรูปแบบใหม่ที่มีต่อความสัมพันธ์ทางการค้าในระบบบรรณาการระหว่างไทยกับจีน และต่อระบบเศรษฐกิจไทยดั้งเดิม อันเปรียบเสมือนการเปลี่ยนแปลงขององค์ประกอบหนึ่งในระบบความสัมพันธ์ระหว่างประเทศส่งผลกระทบต่อองค์ประกอบอื่น ๆ ในระบบเดียวกัน ซึ่งทำให้ประเทศไทยต้องยอมรับรูปแบบความสัมพันธ์ใหม่ที่ไม่เท่าเทียมกันนี้ เพื่อให้ความมั่นคงของระบบเศรษฐกิจดำเนินไปพร้อมกับความมั่นคงของระบบการเมืองเดิม อันประจักษ์การปรับตัวทางเศรษฐกิจควบคู่ไปกับการปรับตัวทางการเมืองเพื่อความอยู่รอดของประเทศ สิ่งเหล่านี้ยังมีผู้ศึกษาอยู่ไม่มากนัก วิทยานิพนธ์ฉบับนี้จึงจะหยิบยกประเด็นเหล่านี้มาพิจารณาเพื่อความกระจ่างชัดต่อประเด็นที่จะทำการศึกษา จึงเห็นสมควรที่จะสำรวจวรรณกรรมและองค์ความรู้ที่เกี่ยวข้องกับความสัมพันธ์ระหว่างไทยและอังกฤษสมัยต้นรัตนโกสินทร์ ตามแนวทางวิเคราะห์และประเด็นศึกษาต่าง ๆ เป็นขั้นแรกเสียก่อน นอกจากนี้ การสำรวจดังกล่าวยังอาจจะเอื้อประโยชน์แก่ผู้สนใจด้านนี้ต่อไป

2. ข้อสำรวจงานเขียนเกี่ยวกับความสัมพันธ์ระหว่างไทย-อังกฤษ

งานเขียนเกี่ยวกับความสัมพันธ์ระหว่างไทย-อังกฤษเชิงประวัติศาสตร์ ในทัศนะของงานศึกษานี้อาจจำแนกได้เป็นแนวทางกว้าง ๆ ดังต่อไปนี้

2.1 แนวทางแรก แนวทางนี้พิจารณาโดยขยายการเปิดประเทศของไทยว่าทำให้ไทยรอดพ้นจากการตกเป็นอาณานิคมของอังกฤษ และกลับกลายมาเป็นความสัมพันธ์ที่ดีต่อกัน แม้กระทั่งแรงกดดันบีบบังคับต่าง ๆ ก็เป็นผลทำให้ไทยต้องดำเนินการปรับปรุงพัฒนาประเทศให้ทันสมัยตามแบบอย่างตะวันตกในทุก ๆ ด้าน ซึ่งอาจพิจารณาได้จากแง่มุมต่าง ๆ ดังนี้

2.1.1 ด้านการต่างประเทศ การคุกคามของมหาอำนาจตะวันตกไม่ว่าจะเป็นการยึดดินแดน การปิดน่านน้ำ การเจรจาข่มขู่ ฯลฯ ทำให้ไทยต้องดำเนินนโยบาย "ลู่ตามลม" "เสียส่วนน้อยเพื่อรักษาส่วนใหญ่" เพื่อปกป้องรักษาอธิปไตยของชาติ ซึ่งเชื่อกันโดยทั่วไปว่าช่วยรักษาเอกราชไว้ได้ งานเขียนเหล่านี้ได้แก่ ผลงานของเพ็ญศรี คุ้ม เรื่องการต่างประเทศกับเอกราชและอธิปไตยของไทย (2527: 1-3), รอง ศยามานนท์ (2524) เป็นต้น และมีงานเขียนอีกจำนวนมากที่ให้ความสำคัญกับบทบาทของผู้นำไทยในการดำเนินวิเทศนโยบายเพื่อรักษาเอกราชไว้ได้ เช่นงานของ มอฟแน็ท แอ็บบ็อด โลว์ (2520) เฟรด ดับบลิว ริกส์ (2519: 43-45) พระเจ้าวรวงศ์เธอพระองค์เจ้าจุลจักรพงษ์ (2505: 386-430) D.G.Hall (1968: 666-667) นอกจากนี้ยังมีงานวิทยานิพนธ์ระดับปริญญาโทจำนวนมากทั้งของจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย และมหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒประสานมิตร เช่น สายจิตต์ เหมินทร์, "การเสียรัฐไทรบุรี กลับคืน ตรังกานู และปะลิส ของไทยให้แก่อังกฤษในรัชสมัยพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว." (2507), สุวรรณาลัจจวิรรณ, "เปรียบเทียบการดำรงรักษาเอกราชของประเทศโดยพระบาทสมเด็จพระจอมเกล้าเจ้าอยู่หัวของพม่าโดยพระเจ้ามินดง และของญวนโดยจักรพรรดิทื่อตีก." (2519), ภัณฑิลา อินทรชัยศรี,

"พระบรมราชาไชยด้านการปกครองที่เกี่ยวกับการสร้างความมั่นคงภายใน พระราชอาณาจักรของพระบาทสมเด็จพระจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว พ.ศ. 2394-2411" (2521) เป็นต้น

2.1.2 ด้านการเมือง-การปกครอง แรกกุดัน จากจักรวรรดินิยมตะวันตกทำให้ผู้นำไทยต้องปรับปรุงประเทศให้ "ทันสมัย" โดยการรวมอำนาจเข้าสู่ส่วนกลาง ปรับปรุงกระทรวง ทบวง กรม ปรับปรุง กระบวนการยุติธรรมให้มีมาตรฐานตามแบบประเทศตะวันตก งานเขียนที่เกี่ยวข้องได้แก่ ผลงานของหลวงวิจิตรวาทการ เรื่องการเมืองการปกครอง ประเทศสยาม อธิบายถึงความจำเป็นต้องปฏิรูปจัดการปกครองใหม่ และ มีการริเริ่มนำการปกครองแบบประชาธิปไตยมาใช้ คือการตั้งสภาที่ปรึกษา ในการบริหารแผ่นดิน นอกจากนี้ยังมีผลงานวิทยานิพนธ์อีกจำนวนมากที่ศึกษารายละเอียดเกี่ยวกับการปฏิรูปการปกครอง และกระบวนการยุติธรรม"

"โปรดดูใน จุริรัตน์ เกียรติมาพันธ์, "บทบาททางการเมือง และการปกครองของสมเด็จพระเจ้าฟ้ามหามาลา กรมพระบำราบปรปักษ์ ระหว่าง พ.ศ. 2411-2429." (2522), ทวีศักดิ์ สุภาษา, "การจัดการและบทบาท ของตำรวจในเขตหลวงกรุงเทพฯ รัชสมัยพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว." (2520), นฤมล ชีรวีวัฒน์, "พระราชดำริทางการเมืองของพระบาทสมเด็จพระ จอมเกล้าเจ้าอยู่หัว." (2524); ภารดี มหาพันธ์, "การปฏิรูปการทหาร ในรัชสมัยพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว." (2518); มนุ อุดมเวช, "การปฏิรูปการศาลส่วนกลางของกระทรวงยุติธรรมในรัชสมัย พระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว." (2516), รัตนาพร เศรษฐกุล, "ศาลต่างประเทศในภาคเหนือของประเทศไทย (พ.ศ. 2416-2480)." (2523) ฯลฯ

2.1.3 ด้านเศรษฐกิจ นโยบายเปิดประเทศทำให้ การค้าระหว่างประเทศเจริญรุ่งเรือง ข้าวกลายเป็นสินค้าออกที่สำคัญ มีการ ปรับปรุงการจัดเก็บภาษี การคลังตามแบบตะวันตก และปรับปรุงการคมนาคม การปรับปรุงในด้านต่าง ๆ เหล่านี้เป็นพื้นฐานที่สำคัญของระบบเศรษฐกิจไทยสมัย ใหม่ งานเขียนกลุ่มนี้ได้แก่ ผลงานของภารดี มหาขันธ์ เรื่อง รัตนโกสินทร์ยุค ปรับปรุงประเทศ พ.ศ. 2394-2475 อธิบายถึงปัจจัยสำคัญที่มีอิทธิพลต่อการ ปฏิรูปเศรษฐกิจและนโยบายด้านการคลัง การค้ากับต่างประเทศ และการ คมนาคม (2527: 96-110) ชัย เรื่องศิลปะ ได้ให้ความเห็นและนำเสนอข้อมูล เรื่องราวอย่างละเอียดในหนังสือเรื่อง ประวัติศาสตร์ไทยสมัย พ.ศ. 2352 -2453 ด้านเศรษฐกิจ โดยชี้ว่าการปรับปรุงด้านเศรษฐกิจนี้ทำให้ประชาชน ได้รับประโยชน์มากขึ้น (2522: 201-327) นอกจากนี้ที่กล่าวมานี้ รายละเอียด เกี่ยวกับประเด็นนี้ยังมีปรากฏในงานวิทยานิพนธ์อีกหลายฉบับ*

2.2.4 ด้านสังคม อิทธิพลของความคิดในการ ปรับปรุงประเทศให้เป็นอารยสมัย ให้ผู้นำไทยยกเลิกระบบทาส ระบบไพร่ ส่งเสริมการศึกษา การสาธารณสุขแบบตะวันตกงานของ ชัย เรื่องศิลปะ เรื่อง

---

*โปรดดูใน ทรายู สุวรรณานนท์, "ปัญหาเศรษฐกิจและการเมืองของ ไทยหลังจากทำสนธิสัญญาเบาริงกับอังกฤษในปี พ.ศ. 2398 จนถึง พ.ศ. 2453." (2518); ประสิทธิ์ แก้วสิงห์, "การปรับปรุงการเกษตรในรัชสมัยพระบาท สมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว พ.ศ. 2435-2453." (2517); วชิราวรรณ ตัมพะหงษ์, "นโยบายเศรษฐกิจที่มีต่อหัวเมืองไทยฝั่งตะวันตกสมัยรัชกาลที่ 5." (2521); ศรีนวล ศิริมิลินท์, "การปรับปรุงเศรษฐกิจของไทยในรัชสมัย พระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว (พ.ศ. 2441-2453)." (2519); สมสวาท ไชยสิทธิ์, "การปฏิรูปภาษีอากรในรัชสมัยพระบาทสมเด็จพระจุลจอม เกล้าเจ้าอยู่หัว." (2525) ฯลฯ

ประวัติศาสตร์ไทยสมัย 2352-2453 ด้านสังคม (2527) และงานของ นคร พันธุ์รงค์ เรื่อง ประวัติศาสตร์สมัยกรุงธนบุรีและกรุงรัตนโกสินทร์ (2526: 351-328) ได้สรุปมูลเหตุการปฏิรูปสังคม ขึ้นตอนการดำเนินงานและผล ประโยชน์ที่ตามมา โดยเฉพาะอย่างยิ่งการเลิกทาสซึ่งเป็นที่ยกย่องกันทั่วไปว่า เป็นพระราชกรณียกิจอันยิ่งใหญ่ในการปรับปรุงประเทศตามแบบสมัยใหม่นั้น มี งานเขียนเกี่ยวกับเรื่องนี้จำนวนมาก ส่วนด้านการศึกษาที่งานวิทยานิพนธ์ของ วุฒิชัย มุลศิลป์ (2512) และงานของวารุณี โอสถารมย์ (2523) ศึกษาสรุป ว่าการดำเนินนโยบายการจัดการศึกษาส่วนใหญ่เป็นไปเพื่อผลิตและฝึกบุคคล เข้ารับราชการมากกว่าจะให้ความสนใจต่อการศึกษาด้านวิชาชีพ และการ ส่งเสริมการศึกษาต่อยังต่างประเทศนั้น งานวิทยานิพนธ์ของ ละอองทอง อัมรินทร์รัตน์ (2522) และงานของพาชื่น สมคณิง (2520) แสดงความเห็น ไว้ว่าเป็นไปเพื่อให้เด็กเรียนที่ออกไปศึกษาต่อเหล่านั้นกลับมาปฏิบัติหน้าที่แทน ชาวต่างประเทศ เพื่อเป็นกำลังในการปรับปรุงประเทศ และดำรงรักษา รูปแบบทางการเมืองอันพึงประสงค์ไว้ ดังที่ปรากฏในวิทยานิพนธ์ของ สุมินทร์ จุฑาทงกูร (2529) เป็นต้น

แนวทางแรกนี้ศึกษาเกี่ยวกับผลงานและบทบาทของกลุ่มผู้ปกครองใน การดำเนินนโยบายด้านการต่างประเทศ การปฏิรูปการปกครอง และการพัฒนา ปรับปรุงประเทศด้านต่าง ๆ ให้ทันสมัย ภายหลังจากการทำสนธิสัญญาเบาริงใน รัชสมัยพระบาทสมเด็จพระจอมเกล้าเจ้าอยู่หัวต่อเนื่องมาจนถึงรัชสมัยพระบาท สมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว เช่น ปิยะฉัตร ปิตะวรรณ, "การยกเลิก ระบบไพร่ในรัชสมัยพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว พ.ศ. 2411- 2453." (2522); พงษ์ทอง ทองพงษ์เขียน, "การศึกษาเรื่องทาสในสมัย รัตนโกสินทร์." (2525) เป็นต้น

2.2 แนวทางที่สอง เป็นการศึกษาความสัมพันธ์ไทย- อังกฤษ อีกแง่มุมหนึ่งก็มองว่าความสัมพันธ์ระหว่างประเทศทั้งสองมิได้เป็นความ สัมพันธ์ที่ราบรื่น หรือถ้อยทีถ้อยอาศัยกัน หากพิจารณาเงื่อนไขของสนธิสัญญา

เขาริงที่ไทยลงนามกับอังกฤษในปี พ.ศ. 2398 ก็จะมีพม่าฝ่ายไทยเป็นผู้เสียเปรียบอังกฤษ โดยเฉพาะข้อตกลงที่ 2 และข้อตกลงที่ 8 เรื่องการค้า และสิทธิสภาพนอกอาณาเขต (ทรงศรี อัจจุรณ 2502: 76) หรืออาจกล่าวได้ว่าสนธิสัญญาฉบับนี้ได้สร้างความไม่เสมอภาคในความสัมพันธ์ระหว่างประเทศไทยกับอังกฤษ ในทางการศาลและทางการค้า กล่าวคือ ข้อตกลงที่ 2 ระบุให้คนอังกฤษหรือคนในบังคับอังกฤษไม่ต้องขึ้นศาลไทยเมื่อกระทำผิด แต่ให้ศาลกงสุลอังกฤษมีอำนาจเป็นผู้พิจารณาคัดสินคดี ซึ่งมีผลทำให้ผู้ที่ได้รับอภิสิทธิ์ทางการค้ามีฐานะโดยสมบูรณ์เสมือนอยู่ในบ้านเมืองตน ไม่เกรงกลัวกฎหมายระเบียบข้อบังคับของฝ่ายไทย และฝ่ายไทยก็ไม่สามารถเข้าไปยุ่งเกี่ยวในการพิจารณาคดีบุคคลเหล่านี้ แม้ว่าคดีเหล่านี้จะเกิดขึ้นในราชอาณาจักรไทยก็ตาม ลักษณะความสัมพันธ์เช่นนี้เป็นความสัมพันธ์ที่ไม่เสมอภาคทางการศาล (ทรงศรี อัจจุรณ 2502) กรณีตัวอย่างอีกอันหนึ่งคือ ในข้อตกลงข้อที่ 8 ได้ระบุเงื่อนไขให้ไทยมีสิทธิเก็บภาษีสินค้านำเข้าได้เพียงร้อยละ 3 นอกจากนี้เงินซึ่งเป็นสินค้าต้องห้ามของไทยนั้นอังกฤษได้รับสิทธิพิเศษสามารถส่งเข้ามาจำหน่ายในไทยได้ (สุภาภรณ์ จรัสพันธ์ 2522) และยกเลิกประเพณีการผูกขาดสินค้าของรัฐ ซึ่งข้อนี้ก็คือ การตั้งระบบการค้ากับต่างประเทศขึ้นใหม่ตามความต้องการของอังกฤษ ทำให้ฝ่ายไทยเสียรายได้จากภาษีสินค้านำเข้า รัฐบาลไม่สามารถหารายได้จากภาษีผูกขาดสินค้าตั้งแต่ก่อน และทำให้ระบบทุนนิยมจากภายนอกเข้ามามีอิทธิพลครอบงำวิถีการผลิตแบบศักดินา โดยผ่านระบบการค้าระหว่างประเทศ ก่อให้เกิดความไม่เสมอภาคในความสัมพันธ์ทางการค้าขึ้น เพราะการเปิดประเทศสู่การค้าเสรีครั้งนั้น ทำให้นายทุนพาณิชย์กรรม-พ่อค้าต่างชาติเข้ามาค้าขาย ควบคุมเศรษฐกิจไทย โดยเฉพาะทางด้านส่งออกและนำเข้า

แนวทางที่สองนี้ เน้นด้านเศรษฐกิจศาสตร์การเมืองเป็นสำคัญ โดยเห็นว่าการควบคุมการค้าต่างประเทศโดยนายทุนต่างชาตินี้มีลักษณะผูกขาด ถึงแม้จะมีการค้าในรูปแบบเปิดเป็นการค้าเสรีก็ตาม แต่ในความเป็นจริงแล้วมีผู้ค้ารายใหญ่น้อยราย ซึ่งสามารถรวมกลุ่มกำหนดราคาและปริมาณการผลิตสินค้าตามที่ตนต้องการได้ รูปแบบความสัมพันธ์ในระบบนายทุนพาณิชย์กรรมสาขาการ

ต่างประเทศนี้ นายทุนต่างชาติเป็นผู้ได้รับกำไรเป็นส่วนใหญ่ โดยกำไรอีกส่วนหนึ่งจะตกเป็นของรัฐบาลในรูป ภาษีสินค้าขาเข้าและขาออก ภาษีค่าภาคหลวง สัมปทาน เป็นต้น หากแต่การครอบงำของนายทุนต่างชาติในระบบเศรษฐกิจไทยนี้ คงจะงักอยู่ในขั้นควบคุมการแลกเปลี่ยนเท่านั้น มิได้ครอบคลุมถึงระบบการผลิต ทั้งนี้เนื่องจากประเทศไทยมิได้ตกเป็นเมืองขึ้นของต่างชาติ กลุ่มผู้ปกครองเดิมยังมีอำนาจในการบริหารประเทศ และเป็นเจ้าของปัจจัยการผลิตส่วนใหญ่ คือที่ดินอีกด้วย ดังนั้น อิทธิพลของระบบนายทุนต่างชาติจึงยังมีไม่เต็มที่ ต้องแบ่งปันอำนาจ และผลประโยชน์ให้กับฝ่ายศักดินาของไทย (ฉัตรทิพย์ นาถสุภา 2524: 109-122; สิทธิลักษณ์ ศักดิ์เกรียงไกร 2521: 63-123) อย่างไรก็ตาม การค้ากับต่างประเทศอย่างเสรีส่งผลให้ระบบเศรษฐกิจแบบยังชีพของไทยต้องแตกสลาย เพราะมีการนำเข้าสินค้าอุตสาหกรรมซึ่งมีราคาถูกกว่าสินค้าพื้นบ้านมากขึ้น ทำให้อุตสาหกรรมพื้นบ้านเสื่อมโทรมลง เช่น การทอผ้า เป็นต้น ทั้งวิธีการผลิตก็เปลี่ยนจากการผลิตเพื่อการบริโภคในครัวเรือนมาเป็นการผลิตเพื่อการค้าที่มีปริมาณการผลิตขยายตามความต้องการของจักรวรรดินิยมที่แผ่อิทธิพลในรูปแบบต่าง ๆ ทั่วเอเชีย การผลิตข้าว การทำไม้สัก และติบुक ได้เริ่มขยายตัวอย่างรวดเร็ว ทั้งนี้เพื่อตอบสนองต่อความต้องการของตลาดอังกฤษเป็นส่วนใหญ่ การผลิตเพื่อการค้าลักษณะเช่นนี้ งานศึกษาของกลุ่มนี้ชี้ว่าเป็นเหตุให้ระบบเศรษฐกิจไทยสู่เศรษฐกิจกึ่งเมืองขึ้น กล่าวคือประเทศไทยเปลี่ยนสภาพกลายเป็นตลาด และเป็นแหล่งวัตถุดิบของมหาอำนาจตะวันตกเมื่อสนองตอบวิธีการผลิตรูปแบบใหม่ (ฉัตรทิพย์ นาถสุภา 2523: 128-134) มีงานวิทยานิพนธ์ระดับปริญญา มหาวิทยาลัยจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย และมหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ ประสานมิตร ได้ศึกษาสภาพที่ประเทศไทยเปลี่ยนสภาพกลายเป็นแหล่งวัตถุดิบของมหาอำนาจตะวันตกหลายฉบับ เช่น ทวีศิลป์ สืบวัฒนะ, "การผลิตและการค้าข้าวในภาคกลางรัชสมัยพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว ถึงรัชสมัยพระบาทสมเด็จพระปกเกล้าเจ้าอยู่หัว (พ.ศ. 2411-2475)." (2520), งานวิจัยของ อัมมาร์ สยามวาลา เรื่อง การค้าระหว่างประเทศกับระบบเศรษฐกิจภายในประเทศ (2527) เป็นต้น

จากการสำรวจงานวรรณกรรมที่เกี่ยวข้องกับความสัมพันธ์ระหว่างไทยกับอังกฤษ เชิงประวัติศาสตร์ในแง่มุมต่าง ๆ ตามความหลากหลายของการวิเคราะห์ เราจะพบข้อเท็จจริงว่าความสัมพันธ์ที่เกี่ยวข้องกันทั้งทางด้านการเมือง เศรษฐกิจ และสังคม นั้น บ่งชี้ถึงความสัมพันธ์ที่ไม่เสมอภาค แนวทางแรกนั้น ยอมรับความไม่เสมอภาคเพื่อรักษาเอกราชของชาติไว้ และก่อให้เกิดผลที่ตามมาคือการพัฒนาประเทศสู่ความทันสมัย ในขณะที่แนวทางที่สอง มองว่าผลตามมาของการทำสนธิสัญญาก็คือความเสียหายเปรียบนานาประการ โดยเฉพาะทางด้านเศรษฐกิจ ซึ่งทำให้เกิดภาวะความทันสมัยที่ไร้การพัฒนา (modernization without development) ทั้งนี้เนื่องจากรูปแบบความสัมพันธ์ระหว่างประเทศทั้งสองถูกกำหนดด้วยกรอบของสนธิสัญญาเบาริงที่มีลักษณะเอื้ออำนวยประโยชน์แก่ฝ่ายอังกฤษ แต่สร้างความเสียหายเปรียบให้กับฝ่ายไทยเป็นอย่างมาก ดังเห็นได้ชัดในเรื่องทางการศาลและการค้า การที่ไทยยอมรับความสัมพันธ์ที่เสียหายเช่นนี้ก็เพื่อปกป้องเอกราชของชาติอันเป็นผลประโยชน์สำคัญยิ่งไว้ นอกจากนี้แล้วผลพลอยได้ที่ตามมาประการหนึ่งก็คือ ทำให้ประเทศไทยพัฒนาไปสู่ความทันสมัยได้ตามมาตรฐานตะวันตกทั้งในด้านการเมือง การปกครอง การต่างประเทศ เศรษฐกิจ และสังคม รวมทั้งวิถีการผลิตได้เปลี่ยนจากการผลิตเพื่อบริโภคมาเป็นผลิตเพื่อการค้า โดยที่มหาอำนาจตะวันตกเป็นผู้กำหนดชนิดและปริมาณการผลิตสินค้า ลักษณะเช่นนี้ ทำให้ประเทศไทยถูกเปลี่ยนสภาพให้กลายเป็นตลาดและแหล่งวัตถุดิบของประเทศมหาอำนาจตะวันตก หรือมีระบบเศรษฐกิจแบบกึ่งเมืองขึ้นนั่นเอง

3. ประเด็นศึกษาความสัมพันธ์ระหว่างไทย-อังกฤษ: ขอบเขตและเป้าหมาย

จากการสำรวจวรรณกรรม ตลอดจนสภาพปัญหาความสัมพันธ์ระหว่างไทย-อังกฤษตามมิติทางเศรษฐกิจในประเด็นที่ได้กล่าวมาแล้ว จะพบว่ามีเนื้อหาสาระและขอบเขตกว้างขวางมาก จึงจำเป็นต้องกำหนดเรื่องที่จะศึกษาให้แคบและแน่ชัดลงไป และเพื่อประโยชน์แก่การศึกษานี้ ผู้วิจัยจึงเลือกศึกษาเฉพาะ

เรื่องการค้าไม้สัก เป็นกรณีศึกษาให้เห็นภาพความสัมพันธ์ที่ไม่เสมอภาคกันอย่าง
เป็นรูปธรรม

เหตุผลที่เลือกเรื่องนี้ เพราะว่าการค้าไม้สักของไทยเริ่มมีบทบาทอย่าง
เห็นได้ชัดภายหลังจากการมีสัมพันธไมตรีกับอังกฤษในปี พ.ศ. 2369 ไม้สักได้ถูกกำหนด
ให้เป็นสินค้าผูกขาด และเป็นสินค้าเพียงชนิดเดียวที่ผู้ผูกขาดเป็นคนของรัฐ มิใช่
ชาวจีนดังเช่นสินค้าชนิดอื่น* นอกจากนี้ จากการศึกษาของวรรณชสิทธิ์ บุญมี
(2520) พบว่า การเข้ามาแสวงหาผลประโยชน์ในกิจการค้าไม้สักนี้ อังกฤษ
ใช้วิถีทางการเมืองเข้ามาแทรกแซงเพื่อรักษาผลประโยชน์ของตน จนกระทั่ง
กลายเป็นสาเหตุให้เกิดกรณีพิพาทระหว่างคนในบังคับอังกฤษกับเจ้าเมือง
เชียงใหม่ในปลายรัชสมัยพระบาทสมเด็จพระจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว ฝ่ายไทยต้อง
ยุติปัญหาด้วยการทำสนธิสัญญาที่เอื้ออำนวยต่อการประกอบการค้าไม้สักแก่อังกฤษ
คือ สนธิสัญญาเชียงใหม่ ในปี พ.ศ. 2416 และ พ.ศ. 2427 เพื่อหลีกเลี่ยงการ
มีปัญหาทางการเมืองกับอังกฤษ (พรพรรณ จงวัฒนา 2517, วรรณชสิทธิ์ บุญมี
2520) ความขัดแย้งในเรื่องผลประโยชน์การค้าไม้สักนี้ ยังเป็นเหตุผลสำคัญ
ประการหนึ่ง ที่ทำให้รัฐบาลไทยต้องดำเนินการปฏิรูปการปกครองภายใน เพื่อ

---

* ภาษีไม้ขนลุก เป็นภาษีตั้งขึ้นในสมัยรัชกาลที่ 3 มูลเหตุที่ตั้งภาษี
นี้เกิดจากกรมพระคลังในขาซึ่งมีหน้าที่ซื้อไม้สักหาไม้จ่ายไม้ทันพระราชประสงค์
จึงโปรดเกล้าฯ ให้มีการตั้งเจ้าภาษีเก็บภาษีจัดซื้อไม้ขนลุก (กรมพระยา
ดำรงราชานุภาพ 2515: 229-231) ชื่อที่น่าสังเกตคือ เจ้าภาษีนั่นล้วน
เป็นข้าราชการไทยผู้ใหญ่ที่มีอิทธิพลแทบทั้งสิ้น อ่านรายละเอียดจาก ชัย เรื่องศิลป์
2522: 1-6)

รวมอำนาจเข้าสู่ส่วนกลางในปี พ.ศ. 2442 (วิไล สุทธิศิริกุล 2527) และออกพระราชบัญญัติอีกหลายฉบับเพื่อดูแลผลประโยชน์ที่เกี่ยวข้องกับการค้าไม้สัก เช่น พระบรมราชโองการว่าด้วยการเก็บภาษีไม้ขอนสัก และไม้กระยาเลย พ.ศ. 2417 เป็นต้น ซึ่งนับได้ว่าเป็นกฎหมายที่วางรากฐานในการควบคุม การอนุญาตให้ทำป่าไม้สักและจัดเก็บภาษีไม้สักฉบับแรก นอกจากนี้ รัฐบาล ยังได้ออกประกาศและพระบรมราชโองการเกี่ยวกับไม้สักอีกหลายฉบับ พร้อมทั้งจัดหาผู้เชี่ยวชาญด้านกิจการป่าไม้ มาดำเนินการเตรียมจัดตั้งสถาบันเพื่อรับ ผิดชอบเกี่ยวกับเรื่องป่าไม้โดยตรง และจัดตั้งกรมป่าไม้ในปี พ.ศ. 2439 (ชมัยโณม สุนทรสวัสดิ์ 2521: 6-16)

การศึกษาเรื่องการค้าไม้สักดังกล่าวนี้ มีความสำคัญสืบเนื่องมาจาก ความต้องการไม้สักของตลาดอังกฤษสูง เมื่อรัฐบาลไทยยอมทำสนธิสัญญาเบาริง อันมีเงื่อนไขอำนวยประโยชน์แก่การประกอบการค้าแก่คนอังกฤษและคนในบังคับ จึงเป็นเหตุจูงใจให้พ่อค้าอังกฤษเข้ามาดำเนินการค้าไม้สักมากขึ้น ดังจะเห็นได้ จากตั้งแต่รัฐบาลไทยตกลงทำสนธิสัญญาเบาริงใน พ.ศ. 2398 บริษัทบอร์เนียว ของอังกฤษ (พ.ศ. 2399) เป็นบริษัทแรกที่เข้ามาดำเนินการค้าในประเทศไทย ในรูปบริษัทนำเข้าและส่งออก (trading company) โดยนำเข้าสินค้าจาก อินเดียและอังกฤษ และส่งออกสินค้าขึ้นปรุขุมของไทย ที่สำคัญได้แก่ ข้าวและไม้สัก เป็นต้น (วรรณชสิทธิ์ บุญมี 2520: 105) จากนั้น บริษัทป่าไม้ของอังกฤษก็ได้ ให้ความสนใจและเข้ามาเปิดกิจการหลายบริษัท อาทิเช่น บริษัทบริติชบอร์เนียว บริษัทบอมเบย์เบอร์มา และบริษัทสยามฟอร์เรส เป็นต้น (สนั่น รัตนโสภณ 2527: 52) บริษัทเหล่านี้เป็นผู้คุมกิจการค้าไม้สัก เป็นส่วนใหญ่ เนื่องจากเป็นกลุ่มที่มี ทุนในการประกอบการสูง จึงมีบทบาทในการกำหนด และต่อรองราคาไม้สัก (วรรณชสิทธิ์ บุญมี 2520: 164) ไม้สักของไทยจะถูกส่งไปยังตลาดอังกฤษเป็น สำคัญ จากสถิติพบว่าในปี พ.ศ. 2444 มูลค่าการส่งออกไม้สักไทยเพิ่มขึ้นสูงเป็น อันดับ 2 รองจากข้าว (สังลิต นิริยะรังสรรค์ 2526: 66)

จากที่ได้กล่าวมาข้างต้น งานศึกษานี้จึงเห็นว่าพฤติกรรมของฝ่ายไทย

ที่มีต่อการเข้ามาแสวงประโยชน์จากการค้าไม้สักของอังกฤษ เป็นกรณีศึกษาหนึ่ง
ที่อาจนำมาอธิบายเหตุผลที่ฝ่ายไทยยอมรับความสัมพันธ์กับอังกฤษในลักษณะที่ไม่
เสมอภาคกันเช่นนี้

4. กรอบความคิดที่ใช้ในการศึกษา

การศึกษาถึงการปรับเปลี่ยนพฤติกรรมเพื่อความอยู่รอดของรัฐนั้น
ดูเหมือนว่าทฤษฎีระบบ (system theory) จะมีความชอบธรรมในการอธิบาย
ทั้งนี้เพราะทฤษฎีระบบวางกรอบไว้ว่า การเปลี่ยนแปลงภายในรัฐ หรือในระบบ
ย่อยหนึ่ง ๆ ย่อมส่งผลกระทบต่อรัฐ หรือระบบย่อยอื่น ๆ ที่รัฐหรือระบบย่อยนั้นมี
ปฏิสัมพันธ์ด้วย ผลกระทบที่ส่งออกมานี้อาจถือได้ว่าเป็นปัจจัยหนึ่งที่ใส่เข้าไปใน
การกำหนดนโยบายของรัฐอื่น ๆ รัฐอื่น ๆ เหล่านั้นอาจต้องทำการปรับตัวโดย
การปรับกลไกหรือระบบภายในบางอย่างของตน ให้สอดคล้องหรือสนองตอบในส่วน
นำเข้า ทั้งนี้เพื่อให้ระบบเดิมของตนดำเนินต่อไปด้วยดี หรืออาจทำลายระบบเดิม
แล้วสร้างระบบใหม่ขึ้นมา ถ้าเห็นว่าระบบใหม่นั้นจะทำให้เกิดความอยู่รอด หรือ
ได้ดุลยภาพกับความเปลี่ยนแปลงที่เกิดขึ้น แต่ทั้งนี้จะต้องมีความสามารถที่จะทำลาย
องค์ประกอบของระบบเดิม และรักษาระบบใหม่ให้อยู่รอดด้วย (Dougherty and
Pfaltzgraff, Jr. 1981: 140-143)

ในกรณีความสัมพันธ์ระหว่างไทยกับอังกฤษนี้ ในขั้นต้นจะเห็นได้ว่า
ระบบเศรษฐกิจแบบดั้งเดิมของไทย ตั้งแต่ปลายสมัยอยุธยาจนถึงต้นรัตนโกสินทร์นั้น
มีลักษณะเดียวกัน กล่าวคือ เป็นระบบทุนนิยมขุนนาง โดยมีขุนนางไทยทำการค้า
หรือให้สัมปทานการค้าระหว่างประเทศแก่ผู้อื่น คู่ค้าที่สำคัญของไทยในอดีตคือ
ประเทศจีน แต่เมื่ออังกฤษเกิดการปฏิวัติอุตสาหกรรม และเริ่มเข้ามาแสวงหา
ตลาดและแหล่งวัตถุดิบในเอเชีย เช่นโดยการเข้าไปมีอิทธิพลเหนือจีน ด้วยการ
ทำสงครามฝิ่น (opium war) และสนธิสัญญานานกิงในปี พ.ศ. 2385 นั้น มี
ผลทำให้รูปแบบการค้าระหว่างประเทศของจีนในระบบรัฐบรรณาการไม่สามารถ

ดำเนินต่อไปได้ ถ้าวิเคราะห์จากทฤษฎีระบบ ย่อมหมายถึงการเปลี่ยนแปลงของ รัฐคู่ปฏิสัมพันธ์ทางการค้าของไทย ดังนั้น ผลกระทบที่เกิดขึ้นต่อไทยคือ รูปแบบ และรายได้จากการค้ากับจีนเปลี่ยนแปลงไป ในขณะที่เดียวกันนั้นอังกฤษก็เข้ามา บินบังคับให้ไทยทำสนธิสัญญาเบาริงในปี พ.ศ. 2398 อันเป็นสนธิสัญญาที่ก่อให้เกิด การเปลี่ยนแปลงในรูปแบบการค้าต่างประเทศของไทยเช่นกัน กล่าวคือ เป็นการกำหนดรูปแบบความสัมพันธ์ และวางระเบียบทางการค้าขึ้นมาใหม่ตาม ความต้องการของอังกฤษ สำหรับกรณีการค้าไม้สักนี้ อังกฤษต้องการไม้สัก เพื่อป้อนอุตสาหกรรมต่อเรือที่กำลังขยายอย่างรวดเร็วในยุโรป จึงเข้ามา ดำเนินกิจการค้าไม้สักในประเทศไทย แต่เมื่อเกิดข้อพิพาททางการเมืองกับกลุ่ม ผู้ได้รับผลประโยชน์เดิม คือเจ้าเมืองลานนา รัฐบาลไทยต้องรีบเข้าไปดำเนินการ แก้ไขข้อขัดแย้งนี้ อย่างไรก็ตาม แม้ว่าจะมีการเปลี่ยนแปลงภายในกลไกรัฐ บางประการ ระบบเศรษฐกิจหลักของไทยยังคงเป็นทุนนิยมตามเดิม โดยมีดุลยภาพ ทางรายได้ที่เกิดจากการมีคู่ค้าใหม่คือ อังกฤษแทนจีนซึ่งมีปัญหาทางการเมือง- เศรษฐกิจภายในประเทศ และที่สำคัญ ไทยยังคงสามารถดำรงรักษาระบบการ เมืองเดิมต่อไปได้ คือระบอบสมบูรณาญาสิทธิราชย์อย่างมีเอกราชไว้ได้

ดังนั้น น่าที่จะคาดได้ว่าความสัมพันธ์ระหว่างไทยกับอังกฤษนี้ ไทยได้ ปรับตัวโดยการปรับกลไกรัฐ หรือหน่วยงานภายในบางประการ ให้สอดคล้องต่อการ เปลี่ยนแปลงรูปแบบทางการค้าที่เกิดขึ้นใหม่ เนื่องจากการเข้ามามีความ สัมพันธ์ทางการค้าของอังกฤษ ทั้งนี้เพื่อจัดสรรรายได้ในรูปแบบการค้าใหม่กับ อังกฤษให้ได้สัดส่วนกับรายได้ที่ต้องสูญเสียไปจากรูปแบบการค้าเดิมกับจีน และ ดำรงรักษาระบบเศรษฐกิจเดิมแบบทุนนิยมให้คงอยู่ต่อไปได้ เช่นเดียวกับการ รักษา ระบบการเมืองเดิมไว้

5. ฐานคติในการศึกษา

จากกรอบความคิด ขอบเขตและเป้าหมายของการศึกษาดังกล่าว

ข้างต้น ผู้วิจัยใคร่นำเสนอ ฐานคติหรือข้อเสนอในการศึกษา (assumptions) แทนที่จะเป็นสมมติฐานเพื่อการพิสูจน์หาความสัมพันธ์ระหว่างเหตุและผล (causal relationships) โดยตรง ดังเช่นแนวทางการวิจัยเชิงประจักษ์ (empirical research) ทั้งนี้เพราะข้อจำกัดทางความสามารถของผู้ศึกษา ดังต่อไปนี้ :-

5.1 การเปลี่ยนแปลงระบบการค้าของประเทศคู่ค้าที่สำคัญของ ไทย คือจีน อันเนื่องมาจากความสัมพันธ์ทางการเมือง และเศรษฐกิจ ระหว่างจีน กับอังกฤษ ในตอนต้นคริสต์ศตวรรษที่ 19 ทำให้กิจการค้าระหว่างไทยกับจีนตกต่ำ ลง และรายได้จากการค้าของไทยได้รับความกระทบกระเทือน ไทยต้องปรับตัว ให้เข้ากับระบบใหม่นี้ และจำเป็นต้องแสวงหาคู่ค้าเพิ่มขึ้นเพื่อชดเชยรายได้ที่ขาดไป

5.2 เกิดการเปลี่ยนแปลงระบบการค้าระหว่างประเทศไทยและ อังกฤษ ในต้นคริสต์ศตวรรษที่ 19 อันเนื่องมาจากอังกฤษพยายามบีบบังคับให้ไทย ยอมสถาปนาความสัมพันธ์ทางการค้าและการทูต ฝ่ายไทยต้องปรับตัว-ยินยอมลงนาม ในสนธิสัญญาทางการค้ากับอังกฤษ ในปี พ.ศ. 2369 (ค.ศ. 1826) และพ.ศ. 2398 (ค.ศ. 1855) เนื่องจากขาดศักยภาพทางการทหารและการเมือง ไม่อาจจะต่อต้านแรงกดดันและอิทธิพลจากอังกฤษได้

5.3 การยอมรับความเปลี่ยนแปลงของไทยดังกล่าวในข้อ 5.1 และ 5.2 นั้น เกิดขึ้นเนื่องจากฝ่ายไทยต้องการรักษาสถานภาพเดิมทางการเมือง และเศรษฐกิจ ทั้งระดับภายในประเทศ และระหว่างประเทศไว้

5.4 การยอมรับความเปลี่ยนแปลง ซึ่งเป็นการปรับตัวเข้าสู่ระบบ ทุนนิยมโลกนั้น ทำให้เกิดความไม่เท่าเทียมในโครงสร้างระบบเศรษฐกิจ และการ เมือง ระหว่างไทยกับอังกฤษขึ้นมา

6. วัตถุประสงค์ของการศึกษา

6.1 เพื่อศึกษารูปแบบ และความสำคัญของการค้าต่างประเทศของไทยในสมัยรัตนโกสินทร์ตอนต้น

6.2 เพื่อศึกษาความสัมพันธ์ทางด้านเศรษฐกิจระหว่างไทยและอังกฤษ

6.3 เพื่อศึกษารูปแบบวิธีการค้าไม้สักระหว่างไทยและอังกฤษ ตลอดจนผลกระทบที่มีต่อระบบเศรษฐกิจและความสัมพันธ์ระหว่างประเทศ

7. วิธีการศึกษาและการนำเสนอ

วิทยานิพนธ์ฉบับนี้ เน้นวิธีการศึกษาเชิงประวัติศาสตร์ โดยการวิเคราะห์ และพรรณนาจากเอกสารชั้นต้นและเอกสารชั้นรองต่าง ๆ ในการนำเสนอวิทยานิพนธ์ฉบับนี้ ผู้ศึกษาแบ่งออกเป็น 5 บท ดังต่อไปนี้

บทที่ 1 บทนำ ประกอบด้วยคำนำ การสำรวจวรรณกรรมที่เกี่ยวข้อง สภาพปัญหากรอบแนวความคิดในการวิเคราะห์ วัตถุประสงค์ ขอบเขต เป้าหมาย และฐานคติในการศึกษา ตลอดจนประโยชน์ที่ได้รับจากการศึกษา เป็นต้น

บทที่ 2 ศึกษาบทบาทของไทยท่ามกลางการเปลี่ยนแปลงทางการค้าระหว่างประเทศ โดยเน้นศึกษาการค้าระหว่างประเทศของอังกฤษ การค้าระหว่างประเทศของไทย และผลที่เกิดจากการเปลี่ยนแปลงทางการค้านั้น

บทที่ 3 ศึกษาพื้นฐานความสัมพันธ์ทางการค้าระหว่างประเทศไทยกับอังกฤษ การปรับตัวทางการค้าระหว่างประเทศของไทยระหว่าง

พ.ศ. 2367- 2453 ทั้งทางด้านสาเหตุ การปรับตัว และผลจากการปรับตัวนั้น ๆ

บทที่ 4 ศึกษาสภาพการค้าโดยทั่วไปกับอังกฤษภายหลังจากการทำสนธิสัญญาเบาริง โดยเน้นศึกษาเฉพาะกรณีการค้าไม้สัก ซึ่งได้พิจารณาถึงวิธีการดำเนินการค้าไม้สัก รายได้ และบทบาทของไทยในการค้าไม้สัก

บทที่ 5 บทสรุปและวิเคราะห์

8. ประโยชน์ที่ได้รับจากการศึกษา

8.1 กรณีการค้าไม้สักเป็นตัวอย่างที่จะช่วยให้เข้าใจเหตุผลในการยอมลดสภาพความสัมพันธ์กับอังกฤษในลักษณะที่ไม่เสมอภาคกันในรัชสมัยพระบาทสมเด็จพระจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว

8.2 ทำให้เข้าใจการดำเนินวิเทศนโยบายของไทย โดยเฉพาะที่เกี่ยวกับความสัมพันธ์ทางด้านเศรษฐกิจ-การค้ารูปแบบใหม่กับอังกฤษ

8.3 เป็นการนำทฤษฎีระบบมาเป็นกรอบอธิบายการปรับเปลี่ยนพฤติกรรมเพื่อความอยู่รอดทางเศรษฐกิจของรัฐในด้านความสัมพันธ์ระหว่างประเทศ

ศูนย์วิทยทรัพยากร
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย